

Paár Ádám

Rendszerellenesség Európában és Magyarországon

Magyarországon a 2010. áprilisi választáson a Jobbik *Magyarországért Mozgalom* az érvényesen leadott szavazatok 16,67%-val a harmadik legerősebb párttá vált a parlamentben. Noha a választáson elért eredményével a Jobbik megkerülhetetlen politikai erővé vált, a hazai politikatudományt érzékelhetően kihívás elé állítja a párt jellegének és az általa képviselt eszmerendszernek a definiálása. A médiában számtalan különböző megnevezés kavargó: *nemzeti radikális, szélsőjobboldali, náci, nyilas, újnyilas*, esetleg *nemzeti bolsevista*. A fenti terminusok közös vonása, hogy igazán egyikük sem alkalmas a Jobbik-jelenség tartalmának cizellált körülírására.

A Méltányosság Politikaelemző Központ a „rendszerellenes” jelzőt tartja a leginkább alkalmazhatónak a Jobbikra. Ennek előnye, hogy nem prejudikál, és nem sugall történelmi anakronizmust, ugyanakkor kellően kifejezi a Jobbik lényegi vonását, a jelenlegi politikai és gazdasági rendszer egészével szembeni elutasító attitűdöt. Még pontosabb a „jobboldali rendszerellenes” kifejezés, amelyik figyelembe veszi a köztudatban mélyen rögzült jobboldal-baloldal tagoltságot, és ezzel integrálja a rendszerellenesség fogalmát a politikatudomány klasszikus fogalmi keretei közé.

A Központ álláspontja szerint a rendszerellenes erők megjelenése a politikai mezőben a demokratikus társadalmak működésének természetes velejárója, és a

rendszerellenesség akkor jelent igazi fenyegetést a demokráciára, ha a mainstream pártok közömbösnek mutatkoznak a társadalmat feszítő problémákkal szemben.

A rendszerellenesség nemcsak fenyegetést, hanem lehetőséget is jelent a demokratikus erők számára, hogy újra meg újra megharcoljanak azokért az értékekért, amelyeknek a talapzatán a demokrácia nyugszik. Minden rendszerellenes erőnél jobban veszélyezteti a demokráciát az, ha a társadalom úgy érzi, már nincsen miért küzdeni, mert az ún. demokratikus pártok elhagyták az „örhelyeiket”.

A jelen elemzés annak bemutatására vállalkozik, hogy mit jelent ma Európában a „jobboldali rendszerellenesség”, és milyen területeken és milyen módokon mutatkozik meg a Jobbik rendszerellenessége. A jobboldali rendszerellenesség nem tekinthető egységes irányzatnak, mert a regionális különbségek eltérő társadalmi és gazdasági feltételeket teremtenek a demokratikus erők és ellenfeleik számára.

Oltás vagy mérég?

Cas Mudde, az antwerpeni egyetem professzora szerint a háború után az európai országok többségében csak két új pártcsalád alakult ki: az általa „*populista radikális jobboldalnak*” nevezett jobboldali rendszerellenes pártok és a zöld pártok családjai.¹ Ha igaza van a holland politológusnak, akkor Magyarország most a háború utáni Nyugat-Európa pártrendszerének útját járja be, hiszen a 2010-es választáson két olyan párt jutott be a parlamentbe – a Jobbik és a *Lehet Más a Politika* –, amelyeknek a felvállalt ideológiai profilja rokonságot mutat a nyugati jobboldali rendszerellenes és zöld pártcsaládokkal.

Vagyis ami most történik a magyar pártrendszerben, nem fogható fel katasztrófaaként, vagy a magyar demokrácia csődjeként, még kevésbé a magyar társadalom

¹ Mudde, Cas: *Populist Radical Right Parties*. Cambridge University, 2007., Cambridge. 1. o.

demokráciára való éretlenségének bizonyítékeként, hanem olyan természetes folyamatként, amelyen a számunkra példaképnek tekintett nyugat-európai országok többsége, köztük a háború utáni Németország is keresztülment. Németországban az 1960-as évek közepén erősödött meg ismét az új típusú szélsőjobboldal (a *Német Nemzeti Demokrata Párt, NDP*).

A Harmadik Birodalom összeomlásától, a demokratikus Németország „nulladik órájától” számítva ugyanannyi idő telt el az 1960-as évek közepéig, mint amennyi idő eltelt Magyarországon a rendszerváltástól napjainkig. A Jobbik és az NDP színre lépése nélkülözhetetlen volt ahhoz, hogy a húszéves demokrácia bizonyítsa az erejét és működőképességét. Németországnak – kínnal-keservvel – sikerült megbirkóznia a maga rendszerellenes erőivel: a szélsőjobboldallal, majd az 1970-es években a szélsőbaloldali terrorizmussal is. Természetesen a folyamatnak soha nincsen vége, még Németországban sem. A jelenlegi gazdasági és társadalmi válság jó táptalajt nyújt a rendszerellenes erők számára, erre figyelmeztet a 2009-es választáson a *Linke*, illetve *Szászországban* a feltámadt NDP előretörése.

A német politikai osztályhoz és társadalomhoz hasonlóan a magyar – és a lengyel, cseh, szlovák, román, bolgár – politikai elit sem kerülheti meg, hogy átessen a tűzkeresztségen, ami a rendszerellenes erőkkel való vitát illeti. *Csehország, Lengyelország* és részben *Szlovákia* már keresztülment azon a megrázkódtatáson, amelyet a jobboldali rendszerellenes erők triumfálása jelent. *Magyarországon* és *Bulgárián* van a sor, hogy megbirkózzon a demokráciát támadó szélsőséges erőkkel, és valószínűleg az erős szélsőbaloldali hagyományokkal rendelkező *Görögországra* is ez a sors vár. A pártoknak és a különböző ideológiai táborokhoz tartozó, vagy éppen független értelmiségieknek fel kellene ismernie a lehetőséget, hogy a hazai rendszerellenes erőkkel való küzdelem segíthet a demokrácia immunrendszerének megerősítésében. Ehhez viszont a Magyar Köztársaság alapjául szolgáló értékek

tisztázására, illetve a kiábrándult társadalom bizalmának visszaszerzésére van szükség.

Tű az elméletek szénakazlában

A demokrácia megszilárdításáért vívott küzdelem első szakaszában el kell végezni a fogalmi tisztázást. Ugyanis a magyar politikai elitet és az értelmiséget a nyelvezete nem teszi alkalmassá arra, hogy megismerje a jobboldali rendszerellenesség eszmerendszerét, megragadja annak vonásait. Először a „rendszerellenesség” fogalom tisztázására kell törekedni.

A témával foglalkozó szerzők egy része (pl. *Klaus von Beyme, Paul Hainsworth, Roger Eatwell, Cas Mudde*) világosan különbséget tesz az 1945 előtti fasiszta, náci és hasonló típusú pártok, mozgalmak, valamint az 1970-es, 1980-as években színre lépő szélsőjobboldali pártok között, hangsúlyozva a történelmi kiindulópont és a társadalmi környezet különbözőségét. Az ideológiai különbségek is jelentősek a náci pártok és a mai szélsőjobboldali pártcsalád között. A mai európai jobboldali rendszerellenes erők nem támadják nyíltan a parlamentarizmust és a demokráciát, többségük – főleg a nyugat-európai államokban – elutasítja a korporatív társadalmi és gazdasági rendszert, de tény, hogy vannak közös vonások is (a sovinizmus, a nemzet etno-kulturális felfogása, az antiliberalizmus és az antikommunizmus).

Roger Eatwell, a bathi (Nagy-Britannia) egyetem professzora, a két világháború közötti és a kortárs szélsőjobboldal kutatója problematikusnak tekinti a kutatók egy része körében elterjedt, és a zsurnalisztika által is előszeretettel használt „radikális jobboldal” kifejezést. Eatwell felhívja a figyelmet arra, hogy az ún. „radikális jobboldal” terminus túl általános, nem teszi lehetővé a rendszerellenes pártok cizellált leírását.² A médiában nyakra-főre a „radikális” jelzővel látják el az egymástól a

² Roger Eatwell: The new extreme right challenge. In: Western Democracies and the New Extreme Right Challenge. Routledge, 2004., London and New York. 7. p.

történeti előzményeket, társadalmi és kulturális háttérüket, programjukat és céljaikat tekintve nagyon különböző rendszerellenes jobboldali szervezeteket, legyen szó akár az amerikai ultrakonzervatív *John Birch Társaságról*, a francia *Nemzeti Frontról*, a magyar *Jobbikról* vagy közönséges neonáci csoportokról.

Piero Ignazi, a bolognai egyetem professzora ugyancsak kritikát fogalmazott meg a „radikális jobboldali” terminussal szemben, hiszen e kategóriába az olyan jelenségek is besorolhatók, mint a francia *Új Jobboldal (Nouvelle Droite)* vagy a *mccarthyismus*, noha a jobboldaliságon és az antikommunizmuson kívül semmi nem köti őket akár a nácizmushoz, akár napjaink szélsőjobboldali mozgalmaihoz.³ Eatwell a „radikális jobboldal” helyett a „szélsőjobboldal” (*extreme right*) terminust ajánlja.

A szélsőjobboldali pártoknak öt lényeges vonását különbözteti meg: az *erőszak alkalmazására való hajlandóságot*, a *demokráciaellenességet*, a *nacionalizmust*, a *rasszizmust* és az *erős állam iránti igényt*.⁴

Ignazi a rendszerellenességet (*anti-systemness*) és a szélsőjobboldalt szétválasztja. A „rendszerellenességet” olyan tág kategóriának tekinti, amely magába foglalja a szélsőjobboldali pártcsaládot is.⁵ Az olasz politológus a szélsőjobboldali pártok két nagy csoportját különbözteti meg: a *posztindusztrialista* pártokat és a *régi, hagyományos* szélsőjobboldali pártokat. Az előbbieket semmilyen formában nem kötődnek a fasiszta vagy náci múlthoz, a demokrácia értékrendjét nyíltan nem támadják, célkeresztjükben a bevándorlók állnak (ilyen pártok a *Nemzeti Front*, az *Osztrák Szabadságpárt*, a norvég *Haladó Párt*, a svéd *Nemzeti Demokraták*).⁶ Az utóbbi csoportra jellemző a társadalom etno-kulturális, rasszalapú, kollektivistá felfogása (pl. a *Brit Nemzeti Párt*, a *Német Nemzeti Demokrata Párt*).

³ Piero Ignazi: *The Extreme Right: Defining the Object and Assessing the Causes*. In: *Shadows over Europe: The Development and Impact of the Extreme Right in Western Europe*. /edited by Martin Schain, Aristiede Zolberg and Partick Hossay/ Palgrave-MacMillan, 2002. 22. o.

⁴ Eatwell, 2004. 8. p.

⁵ Ignazi, 2002. 21. o.

⁶ Uo. 28. o.

A rendszerellenesség keleten és nyugaton

A politológia fogalomkészlete nem alkalmas mindegyik kategória pontos tartalmi meghatározására. Maga Eatwell is elismeri, hogy például a „demokráciaellenesség” terminus túl általános. A szélsőjobboldali pártok nem közvetlenül a demokráciát támadják, hanem annak „képviselési”, „liberális” formáját, pontosabban azt az alapelveket, amelyik a demokrácia feladatának tekinti a társadalom természetes tagoltságának megjelenítését.

Ugyanakkor a szélsőjobboldali pártok nagyra értékelik a demokrácia „közvetlen”, „direkt”, „jakobinus”, „totális” formáját. Demokrácia-felfogásuk szerint a demokratikus kormányzás feladata nem a társadalom sokszínűségének politikai leképeződése, hanem a *többség* uralmának megteremtése, a közösség egységének kifejezése.⁷ A szélsőjobboldali pártok hajlamosak az individuális szabadságot alárendelni a számszerű többség uralmának, ezzel visszanyúlnak az archaikus görög és a rousseau-i demokráciaeszményhez.

A többségi uralomból és a nemzet homogén, etno-kulturális felfogásából fakad a kisebbségekkel, az alternatív, nemzet alatti közösségi identitásokkal (nemzeti kisebbségek, bevándorlók, homoszexuálisok) szembeni elutasító attitűd.

Az 1945 előtti nemzetiszocialista típusú pártokkal szemben lényeges különbség, hogy a mai szélsőjobboldal nem olyan elutasító az európai népek testvériségének gondolatával szemben, és pártolja az európai összefogást, de nem a föderatív Európa, hanem a „nemzetek Európája” formájában. Napjainkban egy olyan euro-nacionalizmus születése zajlik, amelyik a nem európai (és a kelet-európai) bevándorlókkal szembeni ellenszenvben jelentkezik.⁸

⁷ Uo. 9. p.

⁸ Uo. 9. p.

Az erős állam iránti igény leginkább a szociális és gazdasági intervencionizmusra való hajlandóságot jelenti. Ebben a tekintetben szembeűnő a nyugati-keleti törésvonal. A nyugat-európai és a skandináv régióban a szélsőjobbaldalt a neoliberais gazdaságpolitika elfogadása, az állam szociális szerepének redukálása, az individuális értékek előtérbe állítása jellemzi. Ezzel szemben Magyarországon, Lengyelországban és Kelet-Európában a szélsőséges jobboldal társadalom- és gazdaságpolitikájában a kollektivisták törekvések a jellemzőek.

Ennek egyik oka, hogy a kontinens keleti felén a politizáló értelmiség már kétszáz éve kacérkodik a „népbarátság”, a „nép felemelésének” missziójával, gondoljunk akár az orosz baloldali *narodnyikok* és az *eszerek*, akár a magyar falukutatók és népi írók tevékenységére – Nyugaton ez a romantikus értelmiségi törekvés *ebben a formában* sohasem jelentkezett. A nép felemelésének romantikus demokrata és baloldali értelmiségi misszióját manapság a szélsőjobboldal vállalja fel a legradikálisabb formában, ezért emlékeztet sokszor a Jobbik nyelve a régi, forradalmi baloldal nyelvére (Oroszországban még a névhasználat is árulkodó: ott az egyik szélsőjobbaldali pártot *Nemzeti-Bolsevik Pártnak* hívják). A posztoszocialista térségben a jobboldali rendszerellenesség domináns eleme a hazai oligarchák, a nagytőkék ostromozása, valamint a „materialista”, de egyszersmind irigyelt Nyugattal szembeni dac.

Másrészt, az eltérő történelmi múlt – a létező szocializmus – fogékonyabbá tette az egykori vasfüggöny keleti oldalán élő társadalmakat a tőkeellenességre. A nyugati szélsőjobbaldali pártok, különösen a francia *Nemzeti Front*, a flamand *Vlaams Blok* és a skandináv pártok az agrárrétegek, a vállalkozók és a középosztály érdekében ellenségei a magas adóknak („adópopulizmus”), a munkanélküli- és a szociális segélyezés jelenlegi gyakorlatának, valamint a kormányzat beavatkozó tevékenységének. Ha a kapitalizmus-ellenesség meg is jelenik a nyugat- és észak-európai szélsőjobbaldali pártok programjában, az mindig a „külföldi”, a „nemzetközi” tőkével, a bankokkal, valamint a transznacionális vállalatokkal szemben jelentkezik.

A szakirodalom megállapításait összegezve az alábbi kritériumok állapíthatók meg: a nyugat-európai és a skandináv jobboldali rendszerellenesség jellemzői a *demokratikus keretek elfogadása, a demokráciának közvetlen népakaratként való azonosítása, az EU és minden szupranacionális szervezet kritikája, a jóléti állam-ellenesség, a bevándorlás-ellenesség és a populista stílus*. Közép- és Kelet-Európában a jobboldali rendszerellenességet a *demokrácia erőteljesebb kritikája, a Nyugattal és a hazai oligarchiával való szembenállás, a nyugati pártoknál markánsabb szociális, kollektivistá vonulat és az antiszemitizmus nagyobb elfogadottsága* jellemzi. Kérdés, hogy ideológiai profilja és tematikája alapján a Jobbik hol helyezkedik el? A nyugati vagy a keleti jobboldali rendszerellenességhez áll-e közelebb?

A közjogi rendszerellenesség

A nyugati-európai rendszerellenes erőkhöz hasonlóan a Jobbik sem támadja a demokráciát, mint kormányzati elvet, de a párt programja számos ponton éles ellentétben áll a jelenlegi magyar közjogi berendezkedéssel. A párt alapelve, hogy mindaz, ami 1945-től 1990-ig a hivatalos politikában történt, kívül esik a törvényességen, és teljes „tabula rasa” szükséges. A párt elveti a jelenlegi alkotmányt, és olyan közjogi berendezkedést kíván, amelyik a *Szent Koronát* tekinti a magyar állam alapjának.⁹

A Szent Korona-eszme restaurálása az Alkotmány I. paragrafusát sérti meg, amelyik szerint Magyarország államformája köztársaság.¹⁰ Ennél is problematikusabb az a jogértelmezés, amelyik a Szent Korona-eszméből levezetve a magyar államot a

⁹ Radikális változás. 78. o.

¹⁰ 1949:XX. tc. A Magyar Köztársaság Alkotmánya. [Alkotmány - 1949. évi XX. törvény a Magyar Köztársaság Alkotmánya | Törvénytár | Jogi Fórum.](#)

magyar nemzettel azonosítja. Ezt ugyanis a szomszédos államok területi integritásuk elleni támadásként értékelhetik.

A Jobbik egyes közjogi koncepciói nem állnak eleve ellentétben a demokrácia lényegével (új alkotmány, a második kamara felállítása, az államfő közvetlen megválasztása), mások viszont nemcsak ellentétesek a demokrácia modern formájával szemben, de megvalósíthatatlanok (a Szent Korona-eszme érvényesítése, a költségvetési hiány bizonyos mértéke esetén a kormány büntetőjogi felelősségének megállapítása).¹¹

A bevallottan honvédelmi feladatokat is ellátó *Magyar Gárdát* fenntartó Jobbik megkérdőjelezi az állam erőszak-monopóliumát. Ezt eddig egyetlen nyugat-európai és skandináv rendszerellenes párt sem mertte megtenni. Más a helyzet közép- és kelet-európai és világviszonylatban. *Bulgáriában az Ataka, Csehországban a Munkáspárt* alakított gárdákat, a roma – illetve Bulgáriában a török – lakosság megfélemlítésének szándékával.¹² A rendszerellenes erők közül az amerikai *milícia* mozgalom ment a legmesszebbre, amikor hadat üzent saját szövetségi kormányának.¹³

A nyugat-európai és skandináv rendszerellenes pártok ügyelnek arra, hogy ne keveredjenek összetűzésbe államuk demokratikus jogrendjével. A demokrácia tiszteletét elősegíti, hogy ezekben az államokban nem volt kommunista diktatúra, így a közjogi változtatásokért nincsen értelme küzdeni. A Jobbik viszont abból meríti az erejét, hogy az egykori pártállam örökségét kívánja lebontani, és „tisztá” rendszerváltást kíván végrehajtani. Mindennek az oka, hogy a társadalomban nem zajlott le a megtisztító vita az 1945 és 1990 közötti évtizedekről.

¹¹ Uo. 78-79. o.

¹² Gyene István Hunor: Gárda-mustra. <http://www.meltanyosság.hu/files/meltany/imce/doc/ip-gardamustra-090901.pdf>. 2. o.

¹³ Mark Potok: The American radical right. In: The Extreme Right in Europe and the USA. St. Martin's Press, 1992., New York. 42. p.

A gazdasági rendszerellenesség

A Jobbikot gyakran minősítik antikapitalista pártnak. A Jobbik kommunikációjában azonban a *piacgazdaság*, mint *keret* elválnak a *neoliberalizmustól*, mint *tartalomtól*. A párt programja vállalja az előbbit, de ostromozza az utóbbit (akárcsak a szociális piacgazdaságot), és megoldásként olyan *ökoszociális nemzetgazdaság* megteremtését hangsúlyozza, amelynek jellemzői a *protekciónizmus* és az *optimális mértékű állami beavatkozás*.¹⁴ Míg a politikai rendszerellenesség tekintetében a Jobbik a nyugati rendszerellenes erőknél markánsabb álláspontot foglal el, a gazdasági rendszer tekintetében nagyrészt az azonosság érvényesül.

A Jobbikot több vonás rokonítja a nyugat-európai és skandináv rendszerellenes pártokkal (a gazdasági globalizáció elutasítása, a hazai kis- és középvállalkozások támogatása, a szociális téren az állami beavatkozás korlátok közé szorítása, a stigmatizáló szociálpolitika bizonyos csoportokkal szemben). Valamennyi rendszerellenes párt a nemzeti érdekek fenyegetéseként éli meg a globalizációt, amelyet egyszerre testesítenek meg olyan intézmények, mint a *Nemzetközi Valutaalap*, a *Világbank*, és az *Európai Unió*. A Jobbikot a nagyon erőteljes nagytőke-kritika rokonítja a kollektivista közép- és kelet-európai rendszerellenes erőkkel.

A nemzetközi politikai rendszerellenesség

A globalizáció korában egyetlen nemzetállam sem képes ignorálni a nemzetközi környezetet. A Jobbik – hasonlóan az európai rendszerellenes pártok többségéhez – elutasítja a föderatív Európa létrejöttét, és legfeljebb a „nemzetek Európáját” hajlandó támogatni. A párt megfontolandónak tekinti az Unióból való kilépést, amennyiben az egy „*globális szuperállam*” szerveződését és identitását veszi fel.¹⁵ A

¹⁴ Radikális változás. 8. o.

¹⁵ Uo. 75. o.

nyugati rendszerellenes pártokkal közös vonás az EU-kritika, ugyanakkor a Jobbikot egyedivé teszi a muszlim országokkal szembeni „barátságos” attitűd – amelyik nyilván a muszlim bevándorlók alacsonyabb számából és arányából fakad, és abból az igényből, hogy a párt kihasználja a sokakban meglévő antiszemita érzelmeket.

A Jobbikot általános gyanakvás övezi a szomszédos országokban, miszerint a párt fenyegetést jelent az érintett államok integritására. A félelmek valószínűleg túlzók és megalapozatlanok. Ugyanakkor a regionalista és/vagy szeparatista törekvések azonban Nyugat-Európában sem ismeretlenek, ahogyan azt az *Északi Liga* és a Vlaams Blok példája tanúsítja.

A szimbolikus-kulturális rendszerellenesség

A Jobbikot a magyar köztársasági és baloldali hagyományokkal szembeni elutasító attitűd jellemzi, vagyis számukra a 20. század második fele vállalhatatlan. A Jobbik a 20. századi magyar történelem szereplői közül kizárólag az 1945, valamint 1989 utáni történelemszemlélet által perifériára szorított, vagy elfelejtett személyiségeknek biztosít helyet a nemzeti kánonban. Programjukban *Horthy Miklós*, *Wass Albert*, *Teleki Pál*, *Prohászka Ottokár*, *Tormay Cecile*, *Hamvas Béla* neve szerepel.¹⁶

Egy párt világnézetéről minden programnál többet mond, hogy kik azok a személyiségek, akiknek a nevét és életművét felvállalja. Első ránézésre is árulkodó, hogy a személyek többsége a két világháború közötti politikai és szellemi élethez kötődik. Ám felmerül a kérdés: ha a Jobbik vezetőinek az a szándéka, hogy a Horthy-korszakot rehabilitálják, akkor miért nem szerepel „példaképeik” között *Bethlen István* gróf, a konszolidáció konzervatív miniszterelnöke, vagy miért nem *Kós Károly*, az *Erdélyi Szépműves Céh* alapítóját favorizálják Wass Albert helyett? Valószínűleg azért, mert Bethlen politikai stílusa összeegyeztethetetlen az antiszemitizmus tolerálásával, és mert Kós Károly transzilván – Erdély népeinek sorsközösségét

¹⁶ Uo. 53. o.

hangsúlyozó – meggyőződése nehezen hozható összhangba az irredenta romantikával.

A Jobbik programja kilátásba helyezi az „ősi jelképek”, a Szent Korona, a történelmi zászlók és a Turul alkotmányos védelmét, valamint az *Ereklyés Országzászló* visszaállítását.¹⁷

Ez utóbbi két konfliktusforrást is rejt magában: az emlékmű a revíziós szándék restaurálását szimbolizálná, másrészt pedig az Országzászló visszahelyezése magában foglalná a Szabadság téri szovjet emlékmű lebontását, amelyet annak idején az Országzászló helyére építettek. A pártot a kereszténységgel kapcsolatos ambivalens viszony jellemzi: egyfelől, a párt tüntetően „kereszténynek” nevezi magát, előszeretettel használja a kereszt szimbolikáját, másrészt, a Jobbik mögött álló szélsőjobboldali szubkultúra berkeiben burjánoznak az újpogány elméletek, amelyekkel szemben az utóbbi időben a katolikus egyház is felemelte a szavát.

A közép- és kelet-európai rendszerellenes erők felismerték, hogy az államszocialista rendszerek bukása több országban nosztalgia mutatkozott az 1945 (és 1917) előtti rendszerek iránt. A múlt vélt vagy valóságos dicsőségének feltámasztása gyógyírként szolgálhatott a közép- és kelet-európai társadalmak számára, ez magyarázza a magyar szélsőjobboldali szubkultúrában divatozó megszépített Horthy-kultuszt, a sumer-magyar rokonság elméletét és egyéb fantazmagóriákat. Bármennyire is tagadja, a Jobbik eltűri azt, hogy szubkultúrájában – például a *Kurucinfo* révén – helyet kapjon a holokauszt-tagadás (vagy ahogyan finomkodóan hívják: holokauszt-revizionizmus). Ha a Jobbik tartósan be kíván illeszkedni a magyar parlamentarizmus kereti közé – márpedig a célja csak ez lehet –, a legnagyobb feladata az lesz, hogy megszakítsa informális kapcsolatait a hazai holokauszt-tagadókkal és nyílt antiszemitákkal.

¹⁷ Uo. 53. o.

A nyugat-európai pártok is kísérletet tesznek az alternatív nemzeti emlékezet megteremtésére, a hősnek, illetve áldozatnak tekintett német, osztrák és flamand második világháborús kollaboránsok rehabilitálására, cselekedeteik felmentésére irányuló próbálkozásaikkal. Az eredendően liberális *Osztrák Szabadságpárt* létrehozásának nem titkolt célja az egyszerre antiklerikális és baloldal-ellenes „nagynémet nemzetiek” és volt nácik összegyűjtése volt.

Nehéz kérdés annak eldöntése, hogy az antiszemitizmus milyen mértékben van jelen a nyugat-európai jobboldali rendszerellenes pártokban. Az Izrael-ellenesség kétségkívül megjelenik az euro-nacionalista pártok családjában.

Azonban kifejezetten Izrael-barát pártok gyengítik a rendszerellenes erők kohézióját, mint a *Holland Szabadságpárt* és a *Dán Néppárt*, bár esetükben a „jobboldali rendszerellenes” jelző alkalmazhatósága is vitatható.

Következtetések

A Jobbik – ideológiai profilja, tematikája, szimbólumrendszere alapján – nagyjából a nyugat-európai és a kelet-európai rendszerellenes pártok között helyezhető el. A nyugati pártokkal rokonítja a Jobbikot a demokrácia és a piacgazdaság kereteinek elfogadása, a jóléti állam és a neoliberalizmus egyoldalú kritikája, az úgymond „érdemtelenekkel” szemben alkalmazott stigmatizáló szociálpolitika követelése, az Európai Unió bírálata. A pártot a kelet-európai pártokhoz közelítik olyan tényezők, mint a történelmi sérelmi politika, a társadalom- és gazdaságpolitika markánsabb szociális vonulata, a társadalom etno-kulturális közösségként való felfogása, a félkatonai jellegű szervezet fenntartása, a nyíltan Izrael-ellenes retorika.

Ugyancsak a kelet-európai rendszerellenes jobboldallal rokonítja a Jobbikot a cigányellenesség. A Jobbik és a kelet-európai jobboldali rendszerellenes pártok

cigányellenessége két forrásból ered: az etnikai kisebbségekkel szembeni zsigeri ellenszenvből és a mélyszegénységben élőket, a segélyre szorulókat és a munkapiacról kihulltakat sújtó szociális bűnbakképzésből. Egyedi vonás a magyar közjogi hagyományból eredeztetett Szent Korona-tan tisztelete és a muszlim országokkal való baráti kapcsolatok kiépítésének szándéka. Vagyis egy sajátos „közép-európai” modellről van szó a Jobbik esetében.

Mindezeket a tényezőket figyelembe kell venni azoknak az erőknek, amelyek a Jobbik pacifikálását tűzik ki célul. A Jobbikkal kapcsolatos egyedüli stratégia az lehet, ha a politikai elit és a társadalom tanul a nyugat-európai demokráciák példájából, és a hazai rendszerellenesség elleni küzdelemben nem kényszerrel lát, hanem lehetőséget a demokratikus értékek megerősítésére.

Felhasznált irodalom

- Győri Gábor: Populizmus és kormányzás. Demos Magyarország, 2008., Budapest. 62 o.
- Beyme, Klaus von: Parteien in Westlichen Demokratien. R. Piper & Co. Verlag, 1982., München. 519 p.
- The Extreme Right in Europe and the USA. /edited by Paul Hainsworth/ St. Martin's Press, 1992., New York. 320 o.
- Mudde, Cas: Populist Radical Right Parties. Cambridge University, 2007., Cambridge. 385 p.
- Shadows over Europe: The Development and Impact of the Extreme Right in Western Europe. /edited by Martin Schain, Aristiede Zolberg and Partick Hossay/ Palgrave-MacMillan, 2002. 245-269. o.

- Western Democracies and the New Extreme Right Challenge. /edited by Roger Eatwell and Cas Mudde/ Routledge, 2004., London and New York. 216 p.

Elemzés

- Gyene István Hunor: Gárda-mustra.

<http://www.meltanyossag.hu/files/meltany/imce/doc/ip-gardamustra-090901.pdf>. 6. o.

Pártprogram

- Radikális változás. A Jobbik országgyűlési választási programja a nemzeti önrendelkezésért és a társadalmi igazságosságért.

<http://jobbik.hu/sites/jobik.hu/down/Jobbik-program2010OGY.pdf>. 88 o.

Alkotmány

- 1949:XX. tc. A Magyar Köztársaság Alkotmánya. [Alkotmány - 1949. évi XX. törvény a Magyar Köztársaság Alkotmánya | Törvénytár | Jogi Fórum](#)

Honlap

- [Újraalakul a betiltott cseh Munkáspárt](#). 2010. május 13.